

REPERTORIUL PICTURILOR MURALE DIN ROMÂNIA, SEC. XVI

PICTURA BISERICII MÂNĂSTIRII TISMANA

I. Iancovescu

Așezământul mănăstiresc de la Tismana este ctitoria voievozilor Basarab, Vladislav I, Radu I și Dan I, împreună cu sf. Nicodim¹. Actuala construcție a bisericii principale, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, a fost însă, probabil, refăcută în sec. XVI, poate chiar de Radu cel Mare², în timp ce pictura a fost săvârșită la 14 octombrie 1564, conform pisaniei pictate din naos, pisanie refăcută probabil în 1732, cu ocazia repictării bisericii³. Deși ctitorie domnească – așadar rezervată inițiativelor ctitoricești voievodale – totuși pictura a fost realizată de un boier, vornicul Nedelco Bălăceanu, sfetnicul voievodului Petru cel Tânăr, cu aprobarea acestuia și cu mărturia marelui ban Gherghe. Pisania menționează ca zugrav pe meșterul Dobromir „din Târgoviște”, asimilat în unele studii cu zugravul Dobromir, activ la Bistrița, Dealu și Curtea de Argeș (1526)⁴; totuși, atât intervalul prea mare de timp ce desparte bisericile respective, cât și factura stilistică diferită indică existența a doi zugravi cu acest nume⁵.

Pictura de secol XVI a bisericii principale a mănăstirii Tismana a fost refăcută în sec. XVIII, deoarece „să foarte învechise”⁶, în două etape: altarul și naosul au fost decapate și repictate între

¹ Emil Lăzărescu, „Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura veche românească”, *Romanoslavica* XI, 1965, p. 270-271; Rada Teodoru, *Mănăstirea Tismana*, București, 1966, p. 5-8; Răzvan Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești*, București, 1974, p. 302.

² Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, București 1959, p. 190-191; R. Teodoru, *op. cit.*, p. 10; *eadem*, „Pridvorul Tismanei” *SCLA-AP* XIV, 1967, nr. 2, p. 161-173.

³ La sfârșitul textului românesc refăcut care pare să reproducă fidel pe cel original se află câteva rânduri care păreau a face parte din pisania originală. Totuși, acest text fiind tot în românește și cu grafie târzie, se dovedește a fi o traducere ulterioară. Pisania transcrisă ori tradusă, la: Alexandru Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, ed. III, București, 1909, p. 119-120; Carmen Laura Dumitrescu, *Pictura murală din Țara Românească în veacul al XVI-lea*, București, 1978, n. 67, p. 96; pr. Dumitru Bălașa, prof. Toma Hrisant, *Mănăstirea Tismana, vatră străbună*, Craiova, 1983, p. 64-65.

⁴ Victor Brătulescu, „Zugravul Dobromir”, *Mitropolia Olteniei* XV, 1963, nr. 5-6, p. 362-370.

⁵ R. Teodoru, *Mănăstirea Tismana*, p. 24; C.L. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 77.

⁶ După cuvintele pisaniei din 1732, pictată pe peretele vestic din naos, deasupra celei de secol XVI.

1732-1735⁷, iar pictura pronaosului a fost numai martelată și acoperită de un strat nou de tencuială pe care s-a pictat în 1766⁸. Acesta din urmă a fost înlăturat la restaurarea din 1955-1959, sub coordonarea pictorului G. Russu, fragmentele extrase fiind expuse pe coridoarele și în sălile mănăstirii⁹.

În naos, din pictura originală se păstrează doar două scene, pe pilaștrii din spatele iconostasului – descoperite în cursul lucrărilor de restaurare inițiate în 2010 și realizate sub coordonarea Mariei Dumbrăvician – ca și chipurile ctitorilor, de o parte și de alta a arcadei de intrare în naos, pe peretele vestic. Mici fragmente de pictură sau urme ale fașei despărțitoare dintre scene se mai pot vedea și în altar. Tot din sec. XVI este inscripția pictată pe tirantul vestic al naosului.

În pronaos, din pictura de secol XVI recuperată în 1955 lipsesc câteva zone, cum ar fi calota turlei, unde infiltrațiile au dus la pierderea picturii – se păstrează doar stratul din 1766, cu chipul Maicii Domnului și un inel de cete îngerești în jur –, două largi zone în pereții de sud și nord, unde s-au tăiat ferestre înalte în cursul unor refaceri care au avut loc în sec. XIX¹⁰ (închise și zidite în cursul restaurării din 1955-59) și câteva suprafețe cu degradări.

***

---

⁷ Pisania refacerii este datată 5 aug. 1732. După pr. D. Bălașa și T. Hrisant (*op. cit.*, p. 75), inscripția menționează anul greșit: ar fi trebuit să fie 1733. Finalizarea lucrărilor a fost către 1735, când se înregistrează ultimele inscripții de zugrăvi din pictură (Victor Brătulescu, „Izvoarele picturii în Banat. Pictura mănăstirii Tismana”, *Mitropolia Banatului*, XI, 1961, nr. 5-6, p. 28 și n. 15, p. 41). Inițiativa repictării a aparținut starețului Ioan, susținut financiar de Stanca Glogoveanu. Inscripția zugrăvilor, identificată la restaurarea din 1955, la *ibidem*, n. 8, p. 41.

⁸ Pisania din pronaos, la Al. Ștefulescu, *op. cit.*, p. 109-110 și pr. D. Bălașa, T. Hrisant, *op. cit.*, p. 74 și 76. Ctitoră a fost Stanca Glogoveanu.

⁹ Duiliu Marcu, G. Russu, „Descoperirea frescei din secolul al XVI-lea de la mănăstirea Tismana”, *Monumente și muzee* I, 1958, p. 41-56.

¹⁰ Amplele lucrări de refacere la cele două biserici și incintă au fost inițiate de domnitorul Gheorghe Bibescu și continuate de Barbu Știrbei, între 1846 și 1855. Ele au vizat, între altele, și demontarea exonartexului care înconjură pronaosul pe trei laturi (pr. D. Bălașa, T. Hrisant, *op. cit.*, p. 79-80). Acesta a fost refăcut și pictat în anii '80 ai secolului trecut.

În naos, cele două scene descoperite pe pilaștrii din spatele iconostasului – *Aducerea sentinței și Apostolii Petru și Ioan la mormânt* – fac parte din ciclul Patimilor, respectiv al Învierii. Dacă a doua este curent reprodușă în seria *voscesnelor*, prima reprezintă, pentru Țara Românească, un *hapax*. Subiectul, introdus probabil în sec. XV în iconografia răsăriteană din repertoriul occidental, circula în zona Macedonia – Grecia de nord-vest – Bulgaria, dar și în Moldova primei jumătăți de secol XVI (Hârlău, Probota, Moldovița etc)¹¹. Deși reconstituirea amplasării respectivelor cicluri nu este posibilă în lipsa majorității scenelor, localizarea celor două imagini ar sugera totuși două variante: prima ar fi ordonanța actuală, cu ciclul Patimilor pe două registre în naos, încheiat cu Învieria de tip occidental, Femeile cu îngerul la mormânt (absida N) și *Apostolii la mormânt*. O a doua variantă ar fi ordonanța arhaică, moștenită din pictura sârbo-macedoneană de secol XIV și prezentă la catholiconul și bolnița Coziei, dar și în Moldova secolelor XV-XVI, cu ciclul Patimilor început în altar, continuând în naos și încheiat tot în altar, cu scene legate de Înviere.

Descoperirea celor două imagini aduce răspuns unei întrebări formulate deja în 1978, relativ la paternitatea picturii din pronaos¹²: asemănările stilistice cu una din cele două „mâini”¹³ care au pictat în pronaos includ aceste picturi în „familia” meșterului Dobromir. De asemenea, grafia inscripțiilor este într-un totuși asemănătoare față de textele din pronaos.

Amplasarea celor două scene aduce și un neașteptat argument pentru istoria iconostasului în Țara Românească. Situarea lor în dreptul icoanelor cu apostoli (cinul Deisis) din iconostasul refăcut în 1756 demonstrează că iconostasul original (de secol XVI) era scund, având doar un singur registru de icoane deasupra celor împărătești. Lipsa informațiilor asupra iconostaselor de secol XVI din Țara Românească lăsa această afirmație, până acum, numai la nivel de ipoteză.

¹¹ Subiect prezentat la Sesiunea anuală de comunicări a secției de artă medievală a Institutului de Istoria Artei, noiembrie 2011 („Două scene « noi » în pictura de la Tismana”) și dezvoltat pentru publicarea în *RRHA-BA* 2012.

¹² C. L. Dumitrescu, *Pictura*, p. 78.

¹³ Deși pisania nu consemnează decât numele meșterului principal, Dobromir din Târgoviște, în pictura pronaosului se poate înregistra prezența, în paralel, a cel puțin unui meșter secundar.

Programul iconografic al pronaosului¹⁴ se înscrie în tradiția Coziei; încăperea fiind însă mult mai mică, din repertoriul Coziei lipsesc Sinoadele ecumenice¹⁵.

Existența unei turle în centrul pronaosului ridică problema iconografiei acesteia, întrucât nu mai păstrează stratul de pictură original, ci numai pe cel din 1766, care o înfățișează pe Maica Domnului cu Pruncul, cu textul Axionului și un inel de cete îngerești. Deși în anexa ce înregistrează programul iconografic de la Tismana, cercetătoarea Carmen-Laura Dumitrescu precizează că este vorba de o repictare¹⁶, totuși analiza iconografică interpretează programul ca „stând sub semnul Întrupării, temă ilustrată [...] de Fecioara Platitera din calotă”¹⁷. Considerăm că iconografia actuală este numai o adaptare la programul curent în sec. XVIII, adaptare care i-a determinat pe zugravi să înlocuiască și chipurile profeților de pe trompele oarbe de la baza turlei, cu chipurile celor patru melozi¹⁸, după ordonanța curentă la acea dată. Lectura numelor și inscripțiilor de pe filacterele profeților – posibilă abia în contextul restaurării – ar pleda însă pentru o iconografie *hristică* a calotei turlei, așa cum pare să fi fost cazul și la Curtea de Argeș ori Snagov, ca și în numeroase biserici macedonene ori grecești în sec. XIV-XVI¹⁹.

O remarcabilă particularitate a programului de la Tismana o reprezintă includerea în seria cuvioșilor din registrul inferior a celor trei mari ierarhi, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur și Grigore Teologul, prezenți frontal, cu cărți închise în mână și purtând veșminte liturgice, iar nu călugărești – alt procedeu nespecific picturii românești, dar cunoscut mai ales în mediul athonit²⁰,

¹⁴ *Eadem*, „Deux églises décorées au XVIe siècle : Snagov et Tismana”, *RRHA-BA X*, 1973, nr. 2, p. 150-158.

¹⁵ Sunt ilustrate Imnul Acatist, Menologul și galeria sfinților cuvioși. C. L. Dumitrescu avansează ipoteza prezenței Sinoadelor în exonartexul dispărut (*ibidem*, p. 152), ceea ce ar reprezenta primul exemplu dintr-o lungă serie de biserici din Țara Românească, în care Sinoadele sunt pictate în pridvor.

¹⁶ *Ibidem*, p. 162.

¹⁷ *Ibidem*, p. 150. Aceeași interpretare în lucrarea de sinteză din 1978, unde relevul iconografic nu mai aduce precizarea intervențiilor din 1766 (*Pictura*, p. 37).

¹⁸ D. Marcu, G. Russu, *op. cit.*, fig. 4.

¹⁹ I. Iancovescu, „Decorul turlei pronaosului”, *Ars Transsilvaniae VIII-IX*, 1998-1999, p. 165-173. Aducem aici corectura necesară propriei interpretări: „Tismana este cel mai vechi exemplu păstrat din Țara Românească de decor *marial* în turla pronaosului” (p. 170).

²⁰ Vojislav Djurić, „Les docteurs de l'église”, I, Atena, 1991, p. 129-135.

fapt concordant, de altfel, cu structura athonită și grecească a părții de vest a bisericii²¹. Din aceeași sursă provine și figura sf. Ioan Botezătorul care, deși legată firesc de pronaos, nu este întâlnită în pronaosurile din Țara Românească în această ipostază și în acest loc (lângă intrarea în naos).

Particulară este, la Tismana, și atenția acordată iconografiei intrărilor: la răsărit și la apus, de o parte și de alta a ușii sunt „începătorii” monahismului, sf. Ioan Botezătorul și sf. Antonie cel Mare, respectiv sf. Maria Egipteanca și sf. Zosima, așadar o iconografie „clasică” pentru această zonă. Dar timpanul care surmontează intrarea este ocupat de *Sommul lui Iisus*, cu sf. Iosif și un înger. După veșmântul său antic și nu călugăresc, sf. Iosif este probabil „Logodnicul” și nu melodul, legând deci imaginea de copilăria lui Iisus. Subiectul era, într-adevăr, propriu zonei intrărilor, în tradiția balcanică, inclusiv la biserica bolniței de la Cozia (1542-3).

Ușa nordică a pronaosului este surmontată de icoana *Fântânii vieții*, prima ilustrare cunoscută a temei, în Țara Românească²². În glafurile ușii, o succesiune neobișnuită de subiecte (*Pilda paiului și a bârnei; Pilda inorogului; ilustrarea ps. 88, 47: „Cine trăiește și nu vede moartea?”*) pare a indica o interpretare funerară²³, în legătură cu capela de nord din exonartex. Pierderea spațiului original și lipsa de indicii asupra iconografiei acestuia descurajează însă încercările de reconstituire.

Pictura pronaosului este datorată unei echipe compuse din cel puțin doi meșteri. Facturile stilistice diferite sunt vizibile mai ales în modul de tratare a fizionomiilor. Cei doi meșteri au lucrat însă împreună, registrul cu arhangheli de la baza calotei fiind cel mai bun exemplu pentru modul de împletire a panourilor datorate celor doi meșteri.

²¹ R. Teodoru, *Pridvorul Tismanei*, p. 161-173.

²² Și strict contemporană cu prima ilustrare cunoscută din Moldova: la catedrala Romanului.

²³ Mormântul sf. Nicodim, amenajat, după tradiție, de el însuși, se află pe latura de sud a exonartexului.

PROGRAMUL ICONOGRAFIC

Pictura de secol XVI

I. Altar

1. [Vindecarea orbului] (fragmente sub pictura de secol XVIII)

II. Naos²⁴

1. Aducerea sentinței ([...] ²⁵: Mt. 27, 37; Mc. 15, 26; Lc. 23, 38; In. 19, 19-20)
2. Serafim
3. „Petru și Ioan au alergat la mormânt” (πετροι ιω(η)να τεκτοστα на гроб: cf. In. 20, 3-8)
4. Serafim
5. Inscripția pictată pe tirantul vestit²⁶ („Întărirea celor ce nădăjduiesc întru Tine, întărește, Doamne, biserica Ta, pe care ai câștigat-o cu scump sângele Tău”, †ΟΥΤΠΕΡΖΗΝΙΕ ; на та надѣющихся ; оутпереди ; гди ; црковь ; свою ; юже ; стажаа ; еси ; чистною си : кровію:: catavasia la Întâmpinarea Domnului)
6. Iisus Hristos (ic χ̄c̄), [Radul]²⁷ voievod ([ραδδλ] ε̄ε), Mircea voievod (μινρχ- ε̄ε)
7. Iisus Hristos (ic χ̄c̄), Nedelco [Bălăceanu] (жупа(η) неде(λ)[κ]ο [...]), [jură neasa Anca]²⁸ [(...)], copil [(...)]

III. Pronaos

1. Maica Domnului cu Pruncul și inscripție (pictură de sec. XVIII)
2. Cete îngerești: (de la E) tron și serafimi cu ripide, heruvimi și tronuri (pictură de secol XVIII)
3. Sf. Față între îngeri (ε̄τῑν̄ ωεργ(ε); ᾱρ̄ ᾱγγ̄λ̄ ρ[...] și [...] ρ(Δ)нь; ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь și ᾱγγ̄λ̄ [...]; ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь²⁹ și ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь; ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь și ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь; ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь și ᾱγγ̄λ̄ ρ̄нь; ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь și ᾱγγ̄λ̄ ρ̄(ε)нь; ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь și ᾱγγ̄λ̄ ρ(ε)нь; ᾱγγ̄λ̄ ρ(εΔ)нь și ᾱρ̄(χ) ᾱγγ̄λ̄ μιχαηλ) cu toiege și pecetea χ̄. Pe mahramă simili-scriere.
4. Profeti: [David] ([...]) și Solomon ([...] соломон[η]; „.....”, [...]βε[...]/λε χρ[...]/ ερο(ж)[...]/ Δε[...]/βιηι ερο: Prov. 9, 1??); Aaron (ᾱρ̄ωο//ω αρω[η]; „.....”, ε̄λ̄γ̄ο[...]/[...]ν̄ῑε(μ) цва/те [...]ва/рель: „.....”) și Isaia (ᾱρ̄ωο ισαη; „Cădelniță aurită, Fecioară, „.....”, καδε(λ)ηηц/ε̄ εлато/ прѣж(Δ)ε/ д̄ε̄о на/ реко[...]: „.....”; lângă el, pe fond, inscripție ajutătoare de zugrav: [п]рѣжде д̄ε̄о/ на ре[κ]ο); Agheu (ᾱρ̄ωο αγhea; „.....”, [ητιη β....]/λε εμε Δ/ομ̄ε [ε?]φρ/αητο ~: „.....”) și Avacum (ᾱρ̄ωο αβακο(γ)[η]; „Doamne, auzit-am spusa Ta și m-am temut”³⁰, ρ̄[η] ε̄σ̄μ̄/ша(χ) ε̄λ̄ε(χ) τε/οη η ε̄βο/Δ[χ?] ε̄ε ~: Avac. 3, 2; lângă el pe fondul albastru, inscripție

²⁴ Fragmentul de text considerat a face parte din pisania de secol XVI (C. L. Dumitrescu, *Pictura*, n. 67, p. 96) este o traducere în românește, ulterioară (pr. D. Bălașa, T. Hrisant, *op. cit.*, p. 64).

²⁵ Pe locul unde se afla, probabil, inscripția-titlu a scenei s-a așternut ulterior un strat de tencuială pe care s-a notat anul 7264 („7264”, 1755-1756) și numele „Gheorghe”, inscripții păstrate fragmentar.

²⁶ Textul aproximativ și la Al. Ștefulescu, *op. cit.*, p. 79.

²⁷ Inscripția voievozilor după *ibidem*, p. 82.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Primul r este adăugat.

³⁰ În versiunea *ed. sinod. 1988*, folosită aici ca reper general, traducerea este: „Doamne, auzit- faima Ta și m-am temut”; în iconografie circulă formula „auzit-am auzul Tău, Doamne, și m-am temut”.

7. **Sf. Ioan Botezătorul** (сѣи ѿ прѣ(д)ѣче; pe filacter: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția Cerurilor [...]; iată securea stă la rădăcina pomilor”, покант[ε]/ се приели/жи в[о] се цр̄(с)т/во не в(с)ноє/ ѕже во є ски/ра при корени/ др[ѣ sau ε]ва лежи/тъ³⁸: Mt. 3,2 și 10)
8. **Sf. Vasile cel Mare** (сѣи василе великы)
9. **Sf. [Ioan] Gură de Aur** (с[ѣи] [...] [...] латорет)
10. **Sf. Grigore Teologul** (сѣи григоріе вгд̄слов)
11. **Maica Domnului cu Pruncul** (м̄р [ѣѣ], ѿ х̄с)
12. **Stanca** (гж(с̄д)а станка)
13. **Voica** (гж(с̄д)а вонка)
14. **Maria** ([г]ж[(д)а] мар[...])
15. **Stana** (гж(с̄д)а стана)
16. **Sf. Chiriachi** (сѣа кириаки)
17. **Sf. Varvara** (сѣа варвара)
18. **Sf. Ioan de la Rila** (сѣи ѿ рилскы; pe filacter: „.....”, [...]отост/ [...]ѕгат[...]/сѣ[...]/[...])
19. **Sf. Isidor Pelusiotul** (сѣи исидор пилосио(т); pe filacter: „.....”, еже[...]/[...]/[...]/[...])
20. **Sf. Ioan Scărarul** (сѣи ѿ лѣс[т]виши[...]; pe filacter: „Fiilor, [...]”, сие [...]сѣви[...]/ пасти[...]/ кр̄с[...]/[...]ѣ[...]/[...]/[...]; .....)
21. **Maica Domnului** (м̄р ѣѣ) **între arhanghelii Mihail** (ар̄(х) михан(а)) **și [Gavriil]**
22. **Sf. [Maria Egipteanca]**
23. **Sf. [Zosima]**
24. **Somnul lui Iisus**³⁹ (ѿ х̄с; „Am adormit ca un leu și M-am sculat ca un pui de leu”, поспа(х) тако ль(в) и вѣта[(х)] тако скиме(н): *Prohodul*, st. I/38, după Fac. 49, 9; filacterul fără inscripție), **cu Maica Domnului** (м̄р ѣѣ), **sf. Iosif [Logodnicul?]** (сѣи иосиф); pe filacter: „Cine Te va [ridica/trezi], Împărate?”, кто въз/вириѣ те/цр̄ю: [...]) **și un înger** (ар̄гль г̄(сд)нъ; textul de pe filacter șters)
25. Pisania 1766;
26. **Sf. Onufrie** (сѣи онуфріе)
27. **Sf. Petru Athonitul** (сѣи петръ атонскы)
28. **Sf. Pavel Tebeul** ([сѣ]и паве(а) тебенски)
29. **Sf. Macarie** (сѣи макаріе)
30. **Sf. H[ariton] mărturisitorul** (сѣи х[...т[...]] и(с)повѣи[...]; pe filacter: „Credința și smerenia să le ții, ca tuturor să întorci milostivire și ajutor”, [в]ѣрж и см/ереніе др̄/ѣжи тако/ вѣс[и] вер(ε)/[ц]ешн м̄л(с)/тъ и пом(с)/цѣ:~⁴⁰)
31. **Sf. Parion cel Mare** (сѣи париион великы; pe filacter: „[...]”, ѕже хл[ѣ]/ель сѣ соли/[...] вь мль/чані юне/ ж[...]] и мнѡ/га враши/а вь м[...тє/жи]] и вь ѕ/корени: [...])
32. **Izvorul vieții** (м̄р ѣѣ; „Izvorul Vieții cel nesecat”, источникъ жизни неисчерпае/ми), **cu sf. Ioan Damaschin** ([сѣи] ѿ дамаски[и]; „Bucură-te, ceea ce ești plină de dar”, ра(д)уице

³⁸ Textul și la C. L. Dumitrescu, „Deux églises”, p. 163.

³⁹ Inscriptiile redade cu unele deosebiri și în *ibidem*, p. 163. La Al. Ștefulescu (*op. cit.*, p. 79) numai prima inscripție, astfel: вѣспах тако львє и вѣстахъ тако скимен.

⁴⁰ Text atribuit de tradiția iconografică mai multor cuvioși. Ex: sf. Eftimie cel Mare (la paraclisul de la Hurezi, 1697), Parion (la bolnița Hurezilor, 1699).

- ω/βραδωβα/ιηλαα:~: axionul liturghiei sf. Vasile cel Mare) și sf. [Cosma?]⁴¹ („Izvorul vieții cel pesecat”, источник/къ жизни/ пенечер/паелин:~: .....)
33. **Pilda paiului și a bârnei**⁴² („Nu judecați, ca să nu fiți judecați”, не сѣдите да не сѣдани вѣдѣт: Mt. 7, 1 și Lc. 6, 37; „Zavistnicii”, завиcници; „Fățarnice, scoate întâi bârna din ochiul tău și atunci vei vedea să scoți paiul din ochiul fratelui tău”, лицемѣрїе ѣзани и рѣвѣте брѣвно изъ очесе твоего и тогда/ оүзриши изети съчець изъ очесе брата твоего : Mt. 7, 5 și Lc. 6, 42)
34. **Pilda inorogului** (sus dreapta: „moartea”, смърть; sus centru: [...]жъ; jos: „[Toate deșertăciunile] omenеști”⁴³, [...] [члѣ]ческоє: cf. Eccl. 1, 2)
35. **Înger psihopomp**⁴⁴ („Cine trăiește și nu vede moartea?”⁴⁵, [кто] [п]оживе и не зри смърть: ps. 88, 47)
36. **Sf. Efreim Sirul** (сѣн ефре[м] сирин; pe filacter: „Dragostea.....”, възлюбеле/їїе мо[...]/ прї [...]се/ члѣцѣ вон/шисе ѣа:~; .....)
37. **Sf. Maxim Mărturisitorul** (сѣн маѣн[м] исповѣник; pe filacter: „.....”, [...] начел[...]/ п.жч[...] [ж]ив/ота еже прї/сно погче/ватисе зам/ замъ; .....)
38. **Sf. Teodosie Începătorul de obște** ([сѣн] теодосїе кѹновник⁴⁶; pe filacter: „Nu spuneți că vrem să ne mântuim și nu putem, [ci] că nu vrem”⁴⁷, не глѣте/ како хоше[м]/ сп[с]ти [и] нь м/ожель и/ не хо[щ]е/мъ:~: .....)
39. **Sf. Eftimie cel Mare** (сѣн ефѣмїе великаго; pe filacter: „.....”, [...] [р]аботи/ пльть и с/вовад[...]/ дѣше дати/ работае[т] т/лѣне и не/тл[...]: .....)
40. **Sf. Sava cel sfințit** ([сѣн] сава ѡсѣен[а]го; pe filacter: „.....”, [в?]зки[м] п.ж/[...] при/ скръвени[м]/ въ з[...].днт/[...]е въ жи/вотъ:~: .....)
41. **Sf. Antonie cel Mare** (сѣн антонїе великаго; pe filacter: „Am văzut mrejele[diavolului cum se întind peste fața pământului]”, видѣ сѣти/ в[...].и про/ [...] п[...]/ к[...].м[...]/ [...] / [...]”⁴⁸: *Patericul*, pentru avva Antonie 9)

⁴¹ După propunerea C.L. Dumitrescu, care notează și inscripțiile: „Deux églises”, p. 163.

⁴² Și la *ibidem*.

⁴³ *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, cap. XII, în edițiile care reiau traducerea lui Udriște Năsturel (ms. rom. BAR 2458 de la Hurezi, 1700, f. 83^{r-v}; ed. P.V. Năsturel, București, 1904, pp. 119-120). Reconstituirea s-a făcut pe baza inscripțiilor de la Cozia (1704-5, mult refăcută) și schitul Păpușa-VI (1711).

⁴⁴ Și la C. L. Dumitrescu, „Deux églises”, p. 163.

⁴⁵ La ms. slav. 218 și Coresi, кто ѣ(с) члѣк иже поживеть и не оүзритъ смъртъи, corespunzător ed. *sinod. 1988*: „Cine este omul care să trăiască și să nu vadă moartea?”.

⁴⁶ Cuvânt grecesc adaptat limbii slavone.

⁴⁷ Atribuit sf. Sava cel sfințit, la Govora (1711-2) și schitul Păpușa-VI.

⁴⁸ La Govora iscripția este: видѣх сѣти вражїи прострѣю по лицем землию.

26. Sf. Dimitrie (к̄с̄ ет̄и димитр[не]);

[27]. ? (Iacună);

[28]. ? (id.);

[29]. ? (id.);

[30]. ? (id.);

[31]. ? (id.)

[Noiembrie] [...]

[1]. ? (Iacună);

[2]. ? (id.);

[3]. ? (id.);

[4]. ? (id.);

[5]. ? (id.);

6. Sf. Pavel Mărturisitorul (с̄⁵³ ет̄и паве(л)
п̄вѣ(д)ник);

7. Sf. Ieron și cei împreună cu dânsul (с̄ ет̄и
ieron н(ж) съин(л));

8. Soborul arhanghelului Mihail (н̄ съво(р)
ар(х)ангѣла миханла);

9. Sf. Matrona (с̄ ет̄а матро/ин);

10. Sf. Orest (т̄ ет̄и орестъ);

11. Sf. Mina (а̄ ет̄и мина);

12. Sf. Ioan cel Milostiv (в̄ ет̄и і̄о м(л)ч(т)въ);

13. Sf. Ioan Gură de Aur (т̄ ет̄и і̄о злато/зств);

14. Sf. Filip (а̄ ет̄и [ф]ил[ип]);

15. Sf. Gurie, Samona [și Aviv] (г̄ ет̄и гуріе
самона);

[16]. [Sf. apostol Matei?] ([с̄] ет̄[н] [...]);

[17]. [Sf. Grigorie Făcătorul de minuni?] ([...]);

[18]. ? (Iacună)⁵⁴;

19. Pr. Avdie, sf. mucenic [Varlaam?], pictură
de sec. XVIII;

20. Sf. Grigorie [Decapolitul], sf. Proclu,
pictură de sec. XVIII;

21. Intrarea în biserică a Maicii Domnului (к̄а
[...]);

[22]. Sf. Cecilia ([к̄в] [...] к[...]кн[...]);

23. Sf. Amfilohie (к̄т̄ ет̄и амфн/лохне);

24. [Sf. ierarh] (к̄д̄ ет̄и [...]);

25. Sf. Ecaterina (к̄е ет̄а [...]на);

26. [Sf. Alipie stâlpnicul] (к̄с̄ [...])

⁵³ Cifra zilei a fost scrisă de două ori.

⁵⁴ Câmp de dimensiuni mari, corespunzător unei scene.

[27]. [Sf. Iacov Persul?] ([...]);

[28]. [Sf. Ștefan cel Nou] ([к̄н] ет̄н [...]);

29. Sf. Paramon și [cei împreună cu dânsul] (к̄с̄
ет̄и пар[а]мон н(ж) съ[...]);

30. Sf. Andrei cel întâi chemat (а̄ ет̄и андрен
пр̄вѣ[...]ва(н))

[Decembrie] [...] (capricorn)

1. Pr. Naum (а̄ пр̄во(к) назм);

[2]. Pr. Avacum ([в̄] пр̄в[о](к) [а]ввак/з[м]);

[3]. Pr. Sofonie ([р̄] пр̄вок софо/ніе);

[4]. ? (Iacună);

[5]. [Sf. Sava] ([...]);

[6]. [Sf. Nicolae⁵⁵] ([...]);

[7]. [Sf. Ambrozie] ([...]);

[8]. ? (Iacună);

[9]. ? (Iacună);

[10]. ? (Iacună);

11. Sf. Daniil stâlpnicul, pictură de sec. XVIII;

12. Sf. Spiridon, pictură de sec. XVIII;

13. Sf. mucenic, pictură de sec. XVIII;

[14]. ? (Iacună);

[15]. ? (id.);

[16]. ? (id.);

[17]. [Sf. proroc Daniil și cei trei tineri, Anania,
Azaria și Misail⁵⁶] [...];

[18]. [Sf. Sebastian și Zoe] ([...] ет̄н [...]);

[19]. ? (Iacună);

20. Sf. Ignatie purtătorul de Dumnezeu (к̄ ет̄и
игнатіе в̄г̄онсець);

21. Sf. Iuliana (к̄а ет̄а іуліаніа);

22. Sf. Anastasia izbăvitoarea de otravă (к̄в̄ ет̄аа
анастасіа фла[р]/маколнтриа⁵⁷);

2[3]. Sf. 10 mucenici [care au mărturisit] în
Creta (к̄[г] ет̄н і̄ м[...] нж[...] въ крѣтъ);

[24]. [Sf. Evghenia și cei împreună cu dânsa]
([...]);

25. Nașterea lui Hristos (к̄е ро[(ж)]д̄ество х̄в̄о);

26. Soborul Născătoarei de Dumnezeu⁵⁸ (к̄с̄
съворъ [в]ц̄ь; м̄і̄р̄ [с̄в̄]);

⁵⁵ Pe tron, cu sacos.

⁵⁶ Cu David cântând din liră.

⁵⁷ Grec. *pharmakoloutria*.

⁵⁸ E ilustrată Fuga în Egipt, în varianta icosului 6 din
Acatistul Bunei Vestiri.

- [27]. ? (Iacună);
 [28]. Sf. [20000 de mucenici arși în Nicomidia] ([...] сѣн м[...]);
 [29]. [Sf. 14000 de prunci uciși de Irod] ([...]);
 [30]. Sf. Anisia ([ā] сѣа ани[...]);
 [31]. [Sf. Melania ?] ([...])

[Ianuarie] [...] (vărsător)

1. Tăierea împrejur, pictură de sec. XVIII cu un fragment de sec. XVI, în glaf și sf. Vasile cel Mare ([...] сѣн ваци[...]ε/ великы);
2. Sf. Silvestru (ѣ сѣн сѣлвєстр(с));
3. Pr. Maleahi (ѣ пр(о)рк малахїе);
4. Sf. Gordie și cei împreună cu dânsul (ā сѣн гордіа и(ж) сынн);
5. Sf. Pavel Tebeu⁵⁹ (ѣ сѣн павє(л) ѳнвє[...]);
- [6]. Botezul ([s] [к]рєщєніе);
7. Sf. Ioan [Botezătorul] (s сѣн іω);
8. Sf. Domnica (н сѣа доминки);
9. Sf. Polieuct (ѣ сѣн полн[ε]вкт);
10. Sf. Grigore de Nyssa (ѣ сѣ [...]и[...]р[...]нск);
11. Sf. Teodosie începătorul de obște (ā сѣн ѳ[ε]ω[доcїе] вє/[...]);
12. Sf. Tatiana și cei împreună cu dânsa (ѣ сѣа татїанн⁶⁰ и(ж) сѣ[и]н[а]м) ·);
13. [Sf. Ermil și Stratonic] (ѣ [...]);
14. Sf. părinți uciși în Sinai și Rait (ā [сѣ]и ω[ц]ь · н[...]ε вь ρ[...]ѳ [...]в[...]снн[...]);
- [15]. [Închinarea cinstului lanț al sf. Petru]⁶¹ ([...]);
- [16]. [Sf Ioan] Calivit ([...] ка[...]в/[...]);
17. Sf. Antonie (s сѣн андо/ніе);
18. Sf. Atanasie și Chiril (н сѣн [а]ѳанасїе и к[...]);
- [19]. ? (Iacună);
- [20]. ? (id.);
- [21]. ? (id.);

⁵⁹ Prăznuit la 15 ianuarie.

⁶⁰ Terminația grecească a numelui.

⁶¹ Inversare 15/16 ianuarie. Eliberarea sf. Petru din închisoare, de către înger, corespunde zilei de 16 ian.

22. Sf. Timotei, pictură de sec. XVIII;
23. Sf. Climent, pictură de sec. XVIII;
24. Sf. Xenia romana, pictură de secol XVIII;
- [25]. ? (Iacună);
- [26]. ? (Iacună);
- [27]. [Aducerea moaștelor sf. Ioan Gură de Aur] ([...]);
28. [Sf. Efreim Sirul] (кн [...]);
- [29]. [Aducerea moaștelor sf. Ignatie] ([...]);
- [30]. ? (Iacună)⁶²;
31. Sf. Chir și Ioan (ā сѣн · кѣрь и іωнь)

Februarie (ицл фєв[...]с[...]) (pești)

1. Sf. Trifon (ā сѣн трїфонь);
2. Întâmpinarea (ѣ сѣр[тєнїе]; мѣр [ѳѣ]; іє хїс);
3. Sf. Simeon, sf. Ana prorocița (ѣ [сѣ]и сїмєон аниа пр(о)рѣцїа);
4. Părintele Isidor [pelusiotul] (ā ωць нєнд(о));
5. Sf. Agatia (ѣ сѣа агд[ѳ]н);
- [6]. [Sf.] Vicol episcopul [Smirmelor] ([s] [...] єп(с)кѣ вь[...]);
- [7]. [Sf. Partenie] ([...]);
- [8]. Sf. Teodor [Stratilat] ([н] [с]тн ѳєω(а)[...]);
9. Sf. Nichifor (ѣ сѣн ннхїфор);
10. Sf. Haralambie, sf. Vlasie⁶³ (ѣ сѣн хар[ла]м)пїє сѣн власїє);
11. Sf. Teodora (їа [с]тā ѳєω(а)[ора]; pe icoana Maicii Domnului: мї[...]ѳѣ și іє хїс);
12. Sf. Meletie (ѣ [с]тн мєлєтїє);
13. Sf. Achila și Prischila, pictură de sec. XVIII;
14. Sf. Avxentie (ā с[тн] а[вѣ]тїє(и)тнє);
15. [Sf. Onisim] (ї [...]);
16. Sf. Pamfil [și Valent⁶⁴ și cei împreună cu dânsii] (sї [сѣ]и па(м) филл⁶⁵ [и(ж)] сѣ[и]н[а]);
17. Sf. Teodor Tiron (кs⁶⁶ сѣн ѳєω(а)ѣр тнрон);
18. Sf. Leontie (н сѣн лєω(и)/тїє);

⁶² Câmp de dimensiuni mari, corespunzător unei scene.

⁶³ Prăznuit în ziua următoare.

⁶⁴ Martiriul a numeroși mucenici, dintre care, în centru, doi spânzurați în copaci.

⁶⁵ La genitiv !

⁶⁶ În loc de sї.

19. Sf. Maxim și cei împreună cu dânsul⁶⁷ (ѿ етїи маѣи(м) [и](ж) съиш(м));
20. *Apostol Arhip și cei împreună cu dânsul*⁶⁸ și *sf. Agaton papa* (ѿ ап(с)лъ архипа⁶⁹ и(ж) съиш(м) и етїи а[рх]ѿонъ папа);
21. *Părintele Timotei* (ѿ ѿць тимоѿен);
22. Aflarea moaștelor sf. mucenici din Evghenia (ѿ ѿверѣтїиѿ моше(м) и(ж) въ ерге/иш);
23. Sf. Policarp (ѿ етїи поликарпъ);
24. Aflarea [capului sf. Ioan] Înaintemergătorul (ѿ ѿверѣтїиѿ пр(с) [...] [рх]авн прѣчеви; lângă capul sf. Ioan: ѿw);
25. *Sf. Tarasie* și cei împreună cu dânsul (ѿ етїи тарасїе⁷⁰ и(ж) съиш(м));
26. *Părintele* [...⁷¹] (ѿ ѿць ѿ ва[...]);
27. *Sf. Vasilie*⁷² (ѿ етїи василїе);
- 28[-29]. *Sf. Proterie, părintele Casian* (ѿ етїи протерїе ѿць ка[си]/анъ)

[**Martie**] [...] (berbec)

- [1]. [Sf. Evdochia] ([...])
2. *Sf. Teodot și sf. mucenic (Isihie?)*, pictură de secol XVIII;
3. Sf. mucenici Evtropie și Cleonic, pictură de secol XVIII;
- [4]. [Sf. Pavel și Iuliana?⁷³] ([...])
5. [Sf.] Conon (ѿ [...]иъ);
6. Sf. 40⁷⁴ de mucenici din [Amoreea] (ѿ етїи м̄ м̄(ч) и(ж) въ [...]);
7. Sf. Vasilie și Evghenie (ѿ е[т]їи василїе и евгенїе);
8. *Sf. [Teofilact mărturisorul?]* (ѿ етїи [...]к);
9. Sf. 40 de mucenici cei din Sevastia (ѿ етїи · м̄ · м̄чннкъ иже в⁷⁵ севастїе);

⁶⁷ Necunoscut în această zi.

⁶⁸ Prăznuit cu o zi în urmă, pe 19.

⁶⁹ La genitiv !

⁷⁰ Rescriere.

⁷¹ Este vizibil doar un fragment de nimb, al unui personaj reprezentat în picioare, frontal.

⁷² Mărturisorul, prăznuit în ziua următoare; aici înfățișat drept cuvios, frontal.

⁷³ Fragment de pictură reprezentând partea din spate a veșmântului unui personaj, probabil în genunchi.

⁷⁴ În sinaxare sunt pomeniți 42 de mucenici.

10. Sf. Condrat cel din Corint și cei împreună cu dânsul (ѿ етїи кондратъ и(ж) въ корин(и)тѣ и(ж) съиш(м));
11. *Sf. Sofronie al Ierusalimului* (ѿ етїи · софронїе їер(с)л);
12. *Sf. Teofan* [mărturisorul] (ѿ етїи ѿѿѿа(и));
13. Aducerea moaștelor sf. Nichifor patriarhul⁷⁶ (ѿ прѣнесенїе(м) моше(м) етїо никифора патр);
14. Sf. Alexandru și cei [împreună cu dânsul] (ѿ етїи александрос и(ж) / [...]);
15. Sf. Agapie și cei [împreună cu dânsul] (ѿ етїи · агапїе и(ж));
16. Sf. Papia (ѿ етїи папѣ);
17. *Sf. Alexie omul lui Dumnezeu* (ѿ етїи [але]ксѣ ѿ жїи / члкъ);
18. *Sf. Chiril al Ierusalimului* (ѿ етїи · кнрн(а) їер(с)л(м));
19. Sf. Hrisant și Daria (ѿ етїи [х]рисантъ и дарїе, sic);
20. *Părintele Gherasim*⁷⁷ (ѿ ѿць гераси(м));
21. *Sf. Viril al Cataniei* (ѿ етїи кирн(а) (sic) катаиц/кн)
22. Sf. Vasilie (ѿ етїи васил[л]їе);
23. *Sf. Nicon* (ѿ етїи никон);
- [24]. [*Sf. cuvios*⁷⁸];
- [25]. ? (lacună);
- [26]. ? (lacună);
- [27]. ? (id.);
- [28]. *Sf. Ilarion* ([ѿ] етїи иларїонъ);
29. Sf. apostol din cei 70 Sosten⁷⁹ și cei împreună cu dânsul și sf. Ioan și Varahia (ѿ етїи ап(с)лъ ѿ · ѿ · состен и(ж) съиш(м) и етїи ѿ и варахїа)
30. *Părintele Ioan [Scărarul]* (ѿ ѿць ион[ъ]);
- [31]. [Sf. Ipatie?]

⁷⁵ Pentru въ.

⁷⁶ Necunoscut la această dată.

⁷⁷ De la Iordan, prăznuit pe 4 martie, reprezentat cu leul.

⁷⁸ Fragment de pictură ce sugerează o siluetă în picioare, frontal: probabil unul din cuviosoii Zaharia, Iacov mărturisorul sau Martin Tebeul.

⁷⁹ Prăznuit la 8 dec.

[Aprilie] [...] (taur)

1. Sf. Maria Egipteanca (ἄ σῦλα · μαρία εὐπρωτῆσι/ια)
2. *Părintele Tit* (ἄ ωῦξ τитъ);
3. *Părintele Nichita [mărturisitorul] și Iosif scriitorul de cântări*⁸⁰ (ἄ ωῦξ инкнта · и иосиф[φ] пѣ[с]и/иосиф/ицъ);
4. Sf. Teodul și Agatopod⁸¹ (ἄ сῦ[и] [φ]εωδ[α]с[α] и агатопо[д]);
5. Sf. Clavdian și cei împreună cu dânsul (ἄ сῦи клавдианъ иже сѣни[м]);
6. Sf. Evthihie și cei 120 împreună cu dânsul (ἄ сῦи · евтихийе и[ж] сѣни[м] · рѣ ·);
7. *Sf. Gheorghe episcopul [Melitenei]* (ἄ сῦи геωργіе еп[с]кпъ);
8. Sf. apostol din cei 70 Irodion și cei împreună cu dânsul (ἄ сῦи [а]п[с]лъ · ѿ · ѿ иродіонъ и[ж] сѣни[м]);
9. Sf. Nichita mărturisitorul⁸² și cei [împreună cu dânsul] (ἄ сῦи инкнт[а] исповѣ[н]к и[ж] [...]);
- [10]. [Sf. Terentie, Pompie, African, Maxim și Macarie?];
- [11]. Sf. Antipa ([ἄ] [сῦи] [ан]типа);
- [12]. *Sf. Vasilie [al Parosului]* ([ἄ] сῦи в[...]);
- [13]. ? (Iacună);
- [14]. ? (id.);
- [15]. ? (id.);
- [16]. [Sf. fecioară Irina ?] și cei împreună cu dânsa ([ἄ] [...] иже сѣни[м]);
- [17]. Sf. apostol⁸³ Simeon și cei împreună cu dânsul ([ἄ] сῦи [а]п[с]лъ сѣни[...] иже сѣни[м]);

⁸⁰ Prăznuit în ziua următoare, pe 4 apr.

⁸¹ Prăznuiți ziua următoare, pe 5.

⁸² Înfățișat ca ierarh, tăindu-i-se capul: probabil sf. Nichita, episcopul Halkedonului, prăznuit la 28 mai.

⁸³ Confuzie între sf. Simeon, episcopul Persidiei, prăznuit în această zi („...prin sabie primește sfârșitul, cu însoțitorii săi...”, *Erminia*, p. 261) și apostolul Simeon, în aceeași lună, pe 27 (vezi ~). În imaginea acestei zile, sfântul e reprezentat răstignit (ca apostolul), dar cu omofor (ca episcopul).

[18]. ?⁸⁴;

19. Sf. Teodor⁸⁵ și cei împreună cu dânsul (ἄ сῦи теω[δ] [δ]р иже · сѣни[м]);

20. *Părintele Teodor Trihina* (ἄ ωῦξ теω[δ] [δ]р/трихина);

21. Sf. Ianuarie episcopul și cei [împreună cu dânsul] (ἄ сῦи январ[а]рїе еп[с]кп и[ж]);

22. *Părintele Teodor Sicheotul* (ἄ ωῦξ теω[δ] [δ]р/сїкеѿ);

23. *Sf. Gheorghe* (ἄ сῦи геωργіе);

24. Sf. Sava Stratilat (ἄ сῦи сава [сῦ]р[а]тила[т]);

25. Sf. Marcu evanghelistul (ἄ сῦи марко еѿ[р]ли[...]);

26. Sf. Vasilie episcopul (ἄ сῦи василіе еп[с]кпъ);

27. Sf. Simeon⁸⁶ (ἄ сῦи сѣменъ);

28. *Sf. apostol din cei 70 Iason*⁸⁷ și cei [împreună cu dânsul] (ἄ сῦи ап[с]лъ ѿ [т] · ѿ · иасонъ и[ж]);

[29]. *Sf. Memnon*⁸⁸ și cei [împreună cu dânsul] ([ἄ] [сῦи] мемнон[ъ] и[ж] [...]);

[30]. Apostol [Iacov] ([ἄ] [сῦи] ап[с]лъ [...])

[Mai] [...] (gemeni)

1. Pr. Ieremia (ἄ рѣк иеремїа);

2. *Sf. Atanasie al Alexandriei* (ἄ сῦи атанасїе ат[а]н[а]сїа[...]);

[3]. [Sf. Timotei⁸⁹];

[4]. ? (Iacună);

5-6. Sf. Irina (ἄ [...] [...]рїи⁹⁰), [sf.] Acachie (ἄ ак[...]їе);

7. *Dreptul Iov*⁹¹ (ἄ п[...]ен новъ);

⁸⁴ Un sfânt aruncat în lac.

⁸⁵ Necunoscut la această dată, nici răstignit.

⁸⁶ Apostolul „ruda Domnului”, reprezentat răstignit.

⁸⁷ Inversare 28/29 apr. Sunt reprezentați trei sfinți, dintre care unul tânăr, cu rotul. Un altul poartă omofor și carte.

⁸⁸ Prăznuit cu o zi înainte, pe 28.

⁸⁹ Un sfânt răstignit, v. *Dicționarul aghiografic*. În *Erminia*: „...prin sabie primesc sfârșitul...”.

⁹⁰ Terminația grecească.

⁹¹ Inversare: dreptul Iov prăznuit pe 6, iar sf. Acachie pe 7 mai.

8. [Sf.] *Arsenie, sf. Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu* (н арсение · сѣн ѿ вѣдсло[в]);

[9]. [Pr. Isaia];

[10]. ?⁹²;

[11]. ?;

12. Sf. Mochie⁹³ și cei împreună cu dânsul (· вѣ · сѣн мочки[е] [...] сын[...]);

[12 bis]⁹⁴. [Sf.] *Epifanie al Ciprului* (непифаніе кѣпρѣ);

13. Sf. Glicheria (гѣ сѣла гликериа);

14. Sf. Isidor (дѣ сѣн [н]сидоръ);

15. Sf. Pahomie [și ingerul], *sf. cuvios*⁹⁵ (ѣ [сѣн] [п]ахоміе [...]);

[16]. [Sf.] apostoli [...și 16 și 7] ([...](с)ан · н сѣ · н · сѣ ·);

17. Sf. Efrasia⁹⁶ (сѣ сѣа · ефрасія);

[18]. [Sf. *Andronic și Iunia?*]⁹⁷

19. Sf. Patapie⁹⁸ și cei împreună cu dânsul (сѣ сѣн патапіе н(ж) сын(м));

20. *Sf. Talaleu* (кѣ сѣн талален);

21. *Sf. Constantin și Elena* (кѣ сѣн константи(н) н ел[на]);

22. Sf. Vasilisc (кѣ сѣ[н] василис(с)к);

23. *Episcopul [Mihail al Sinadelor]* (кѣ еп(с)кпъ [...]);

[24.] ? (lacună);

[25]. [A treia aflare a capului sf. Ioan Botezătorul] ([...]);

2[6]. *Apostol Carp* (к[с] [а]п[с]лъ карпъ);

[27]. Sf. [Terapont episcopul Sardelor?] ([...] сѣн [...]);

28. Sf. (?) (кѣ сѣн ела[...]/[...]);

29. Sf. Teodosia fecioara (кѣ сѣ[н]ла · е[с]ω(д)[о]сіе (sic) дѣн ·);

30. *Sf. Eutihie*⁹⁹ (дѣ сѣн еutihі/е);

⁹² Scenă: doi mucenici decapitați.

⁹³ Prăznuit cu o zi înainte, pe 11.

⁹⁴ Zi nenumerotată. Sf. Epifanie se prăznuiește pe 12 mai.

⁹⁵ Cuv. Teodor „cel sfințit”, ucenicul sf. Pahomie, este prăznuit a doua zi, pe 16 (?)

⁹⁶ Prăznuită ziua următoare, pe 18 mai.

⁹⁷ Inversare 17/18 ? Veșminte antice.

⁹⁸ Confuzie cu sf. Patrichie al Prusiei, prăznuit în această zi (?)

31. Sf. Ermie (дѣ сѣ[н] ерміос¹⁰⁰)

Iunie (дѣ сѣн іуніе) (гас)

1. Sf. Iustin și cei împreună cu dânsul (дѣ сѣн іустини нже сѣ[н]и);

2. *Patriarh Nichifor* (ѣ патриар(х) ни[ки]фор(р));

3. Sf. Luchian și cei împreună cu dânsul (гѣ сѣн лужванъ н(ж) сѣ[н]и(м));

4. *Sf. Mitrofan* (дѣ сѣн митроф[л]и);

5. Sf. Evstatie și cei împreună cu dânsul (ѣ сѣн евстатіе н(ж) сѣ[н]и(м));

6. *Sf. Dorotei*¹⁰¹ (сѣ сѣн доротеі);

7. Sf. Teodot și cei împreună cu dânsul (сѣ сѣн теодотъ (sic) н(ж) сѣ[н]и(м));

8. *Sf. Teodor Stratilat*¹⁰² (пѣ [сѣ]н теодор[о]стратилат[т]);

[9]. Sf. Tecla (?) și cele împreună cu dânsa ([сѣ] сѣ[н]и[...]);

[10]. *Sf. Alexandru*¹⁰³ ([гѣ] сѣн александру);

[11]. [Sf. Vartolomeu și Varnava?¹⁰⁴] ([...]);

1[2]. *Sf. Onufrie* ([вѣ] сѣн онуфріе, sic);

13. Sf. Achilina (гѣ сѣ[н]а аклини¹⁰⁵);

14. *Pr. Elisei* și (?) (дѣ прр(о)к елїсен);

15. *Pr. Amos* (ѣ прр(о)к амос);

16. *Părintele Tihon* și cei împreună cu dânsul (сѣ ѿць тихон н(ж) сын(м));

17. Sf. Manuil, Savel, Ismail (сѣ сѣн мануил(л) савел(л) исмаил(л));

18. Sf. Leontie (нѣ сѣн леон[т]іе);

19. Sf. [ar.] Iuda [...] și cei împreună cu dânsul [și cuv. *Paisie cel mare*] (сѣ сѣн юда [...] н(ж) сын(м));

⁹⁹ Confuzie cu sf. Isachie mărturisitorul, egumenul Dalmatului (?) Veșmânt de cuvios și filacter.

¹⁰⁰ Terminație și grafie grecească.

¹⁰¹ Sf. sfințit mucenic Dorotei, episcopul Tirului, se prăznuiește cu o zi înainte. Aici în veșmânt de cuvios.

¹⁰² În această zi se prăznuiește aducerea moaștelor. Aici e figurat portretul, cu cruce în mână.

¹⁰³ Ierarh, frontal (parte dintr-o scenă mai amplă); în această zi mucenicul Alexandru.

¹⁰⁴ Decapitarea unui mucenic episcop, cu omofor.

¹⁰⁵ Terminație grecească.

20. Sf. Metodie și cei împreună cu dânsul (κ̄ ε̄τ̄η
μεθοδῆε и(ж) съини(и));
21. Sf. Iulianie¹⁰⁶ (κ̄α ε̄τ̄α ἰουλανῆε);
22. Sf. Evsevie și cei împreună cu dânsul (κ̄ε
ε̄τ̄η [...] ε̄σεβῆε и(ж) ε̄[ъ]ини(и));
23. Sf. Agripina (κ̄ε̄ ε̄τ̄α ἀγριπῖνα);
24. Nașterea sf. Ioan [Botezătorul] (κ̄δ
ροζ(α) ε̄[...] ο̄ ιω̄ννο);
25. Sf. Fevronia (κ̄ε̄ ε̄τ̄α φεβρον[...]α);
26. Sf. David din Salonic (κ̄δ ε̄τ̄η δαβῆ(α) ῡ
σο(λ)ῆσκυ);
27. Sf. Samson (κ̄δ ε̄τ̄η σαψανῖ);
28. [Aducerea] moaștelor [sf.] Chir [și] Ioan (κ̄η
μοψε(и) κυρ ι[ω̄]);
29. Sf. apostol Petru, sf. apostol Pavel (κ̄ε̄ ε̄τ̄η
ἀπ(ε)λ̄β πετρ̄ε ε̄τ̄η ἀπ(ε)λ̄β παυλ(α));
- [30]. ? (Iacubă)

[Iulie] [...]

1. Sf. Cosma și Damian (ᾱ ε̄τ̄η κοσμα[α] и
δαμ[...]υ);
- [2]. Așezarea în raclă a veșmântului Maicii
Domnului ([ε̄] πο̄λο̄жен[...] [...] (ε)ῖε
ρ[...] σηνρο̄[...]/ [...]υ);
3. Sf. Iachint (ε̄τ̄η [...] и ακη[...]υ);
- [4]. Sf. Andrei Criteanul ([ᾱ] [ε̄τ̄η] [...] ἀρε[...]);
5. Părintele Lampadie (ε̄ ω̄τ̄ε̄ λα(и) παδι/ε);
6. Sf. Sisoie (ε̄ ε̄τ̄η σισοε ·);
7. Părintele Toma [din Maleo] (ε̄ ω̄τ̄ε̄ τομα);
8. Sf. Procopie (· η̄ · ε̄τ̄η προκοπίε);
9. Sf. Pangratie (ε̄ ε̄τ̄η πανκρατίε);
10. Sf. 45 de mucenici (· ἵ ε̄τ̄η μῆε μῆσινκ̄ε);
11. Sf. Evfimia (αῖ ε̄τ̄α εφίμια);
12. Sf. Proclu, Parie (ε̄ ε̄τ̄ε̄ προκλα¹⁰⁷ παρ[ί]ε);
13. Părintele Ștefan (ε̄ ω̄τ̄ε̄ στεφανα(и));
14. Sf. Iust (αῖ ε̄τ̄η ἰυσε[τ]υ);
15. Sf. Chiric, Iulita (εῖ ε̄τ̄η κηρικ̄ε ἰυλατα (sic));
16. Sf. Antinoghen (ε̄ ε̄τ̄η ἀντινογεν̄ε);

¹⁰⁶ Este înfățișat martiriul mucenitei Iuliana (aruncată în mare), dar în această zi e pomenit sf. mucenic Iulian din Tars.

¹⁰⁷ La genitiv.

17. Sf. Marina (ε̄ ε̄τ̄α μαρινα);
18. Sf. Emilian (η̄ ε̄τ̄η ἐμιλιαν̄ε);
19. Sf. Dia (ε̄ ε̄τ̄ε̄ δια);
- [20]. Pr. Ilie (κ̄ προδο̄κ̄ε и λῆε);
- [21]. Sf. Simeon și Ioan ([κ̄α] ε̄τ̄η σῖμεω[и] ῡ и
ιω̄ννε);
- [22]. [Sf. Maria Magdalena] (κ[ε̄] [...]υ);
- [23]. ? (Iacubă);
- [24]. ? (id.);
- [25]. ? (id.);
26. Sf. Ermolae (κ̄δ ε̄τ̄η ερμολ[...][и]ε);
27. Sf. Pantelimon (κ̄δ ε̄τ̄η [...] ἀντε[...]);
28. Apostol Timon (κ̄η ἀπ[...] [...] ἡμιον);
29. Sf. Calinic (κ̄ε̄ ε̄τ̄η καλινικ̄ε);
30. Apostol Sila, Siluan (ᾱ ἀπ(ε)λ̄β σιλᾱ и
σιλᾱν);
31. Sf. Evdochim [cel nou] ([ᾱ] [ε̄τ̄η]
[...] ε̄δοκη(и) η̄ο/[ε]η)

[August] [...] (fecioară)

- [1]. Sf. Macabei ([...] ε̄τ̄η [и] μακαβε[...]);
2. Aducerea moaștelor sf. mucenic și arhidiacon
Ștefan (ε̄ προ̄κε̄σεν[...] μ̄ε̄ μοψε[...][и]
ε̄[...] ρο[...] ε̄ο и(ч)κα αρ[χ]ῆν δι[α]κονα/ στεφανα);
3. Sf. Favst și cei împreună cu dânsul (ε̄ ε̄τ̄η
φαστα¹⁰⁸ и(ж) съини[...][и]);
4. Sf. Evdochia (ᾱ ε̄τ̄α εβδοκῖα);
5. Sf. Evsignie (ε̄ ε̄τ̄η εβσηνια¹⁰⁹);
6. [Schimbarea la Față] (ε̄ [...] и [...]); lângă
capetele ucenicilor: η̄; ἰω̄; ἰᾱ);
7. Sf. Dometian (ε̄ ε̄τ̄η [...] τιαν̄ε);
8. Sf. Emilian episcopul [Cizicului] (η̄ ἐπ(ε)κ̄π̄ε
ε̄μ[...] ἡα[...]);
9. Apostol Matia (ε̄ ἀπ(ε)λ̄β μαθῖα);
10. Sf. Lavrentie (ε̄ ε̄τ̄η [α] λ̄αβ[ρ]εντίε);
- [1]1. Sf. Evplu (αῖ ε̄τ̄η εϋπλυ);
12. Sf. Fotie și Anichit (εῖ ε̄τ̄η φοτια¹¹⁰ и
ανικη(т));

¹⁰⁸ În genitiv.

¹⁰⁹ La genitiv.

¹¹⁰ Idem.

13. *Sf. Maxim mărturisorul* (ḡĩ cṡĩĩ макеи(м)
и(с) п̃δ);
14. *Pr. Miheia* (ḏĩ пр̃к̃къ михеи);
- [15]. Adormirea Maicii Domnului ([ēĩ]
o[γ]cпe[и]iē; lângă Iisus: iē x̃c; lângă sufletul
Maicii Domnului: ми̃р̃ ф̃ψ̃);
- [16]. [Sf. cuvios] ([...]);
- [17]. [Sf. mucenic];
18. *Sf. Flor și Lavru* (ĩĩ cṡĩĩ флора¹¹¹ и лавр[ь]);
19. *Sf. Andrei Stratilat și [...]* (ф̃ĩ cṡĩĩ андрей
стратилаць и а[...]ф[...]);
20. *Pr. Samuil* (к̃ пр̃(о)къ самюиль);
21. *Apostol Tadeu* (к̃л ап(с)ль фадей);
22. *Sf. Antinoghen*¹¹² și cei [împreună cu
dânsul] (к̃в cṡĩĩ антнногей и(ж));
23. *Sf. Irineu*¹¹³ și [cei împreună cu dânsul] (к̃р̃
cṡĩĩ иринеа и(ж));
- [24]. ? (scenă) ([...]);
- [25]. ? (lacună),
- [26]. ? (id.);
27. *Sf. Pimen* (к̃з [ѡц]ь пиминь);
28. *Părintele Moise [arapul]* (к̃и ѡц̃ь мо[...]с);
- 2[9]. Tăierea cinstitului cap al
Înaintemergătorului Ioan (к[ѡ] зс[ѡ](к)и[...]е
ч(с)[...]и глав[...]/ пр̃д̃е ĩѡвo¹¹⁴);
30. Așezarea în raclă a brăului Maicii
Domnului¹¹⁵ (л̃ положене ч(с)иаго[...]);
- [31]. *Sf. patriarhi [...]* ([л̃л] cṡĩĩ патриар(х) [...]).

¹¹¹ Idem.

¹¹² Confuzie cu sf. Agatonic, prăznuit în această zi (?)

¹¹³ Confuzie cu sf. Irinarh (?)

¹¹⁴ La bolnița Coziei (1542-1543): оуцѡковеніе глава ·
ĩѡ пр̃ѡ(д)пече.

¹¹⁵ Inversare 30/31 aug. Așezarea în raclă a brăului se
prăznuiește pe 31 aug.

Bibliografie inscripții

Ms. slav BAR 216 (*Psaltire*, Țara Românească, sec. XVI)

Ms. slav BAR 218 (*Psaltire*, Țara Românească, 1573)

Triodul lui Coresi, Târgoviște, 1578

Sf. Scriptură, București 1688 (abreviat *BȘ*)

Sf. Scriptură, ed. IBMBOR, 1988 (abreviat *ed. sinod. 1988*)

PS Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic*, București, 1898

C. Săndulescu-Verna, *Erminia picturii bizantine*, Timișoara 1979 (abreviat: *Erminia*)